

ПСИХОЛОГІЯ ЗДОРОВ'Я ТА КЛІНІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

DOI 10.26565/2225-7756-2023-75-04

УДК 316.640.5–057.875–056.26

О.В. ГУЛЯЄВА (Гуляєва Олена Володимирівна)

кандидат психологічних наук,
доцент ЗВО кафедри прикладної психології,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-6134-3726>

E-mail: evgulyaeva@karazin.ua

О.В. МИЛОСЛАВСЬКА (Милославська Олена Володимирівна)

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент ЗВО кафедри прикладної психології,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Майдан Свободи, 4, Харків, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-9448-0193>

E-mail: myloslavskaiia@gmail.com

С.О. БОГДАНОВСЬКИЙ (Богдановський Сергій Олегович)

аспірант факультету психології,
викладач ЗВО кафедри прикладної психології,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
майдан Свободи 4, м. Харків, Україна
<https://orcid.org/0009-0001-6341-6279>

E-mail: bobdanovskiy@karazin.ua

ФАКТОРИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СТУДЕНТІВ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я

У статті представлені результати дослідження, присвяченого визначенню соціально-психологічних особливостей студентів з обмеженими можливостями здоров'я, що впливають на успішність процесу адаптації до навчання у закладах вищої освіти, а також визначено факторну структуру соціально-психологічної адаптації до навчання студентів цієї категорії. Порівнювались дві групи досліджуваних – адаптовані та дезадаптовані студенти. В результаті дослідження було встановлено, що адаптовані студенти з обмеженими можливостями здоров'я характеризуються сформованими соціально-комунікативними компетентностями, орієнтацією на професійне зростання та успіх у кар'єрних досягнень у майбутньому на тлі значного зниження інтелектуально-пізнавальних мотивів, що виражаються в прагненні до знань та оволодіння майбутньою професією. Факторна структура соціально-психологічної адаптації групи адаптованих студентів з обмеженими можливостями здоров'я являє собою адекватно розвинений особистісно-комунікативний потенціал, асимілятивне пристосування до навчальної групи з метою подолання екзистенційних потреб та специфічність прояву активності, спрямованої на підтримку Я-концептуальної цілісності.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптація, соціально-комунікативні компетентності, мотиви навчання, емоційні бар'єри, студенти з обмеженими можливостями здоров'я.

Постановка проблеми. На сьогодні в сучасному динамічному суспільстві проблема соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я є досить поширеною, оскільки їхня кількість, як і питома вага в загальній сукупності населення, має негативну тенденцію до збільшення. Соціально-психологічна адаптація розглядається як процес поступової інтеграції особистості в певний колектив, який залучає її до системи міжособистісних відносин, а також як процес ефективної взаємодії з соціальним середовищем. Особливої актуальності та уваги набуває питання соціально-психологічної

адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я до навчання у закладах вищої освіти, оскільки їх успішна адаптація передбачає формування активної особистісної позиції, сприяє ефективності професійної діяльності та гармонізації особистості в цілому. Поява ж дезадаптивних тенденцій у поведінці студентів з обмеженими можливостями здоров'я негативно відбивається на їхній соціалізації, інтеграції, самореалізації та саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема адаптації до навчання розуміється в даній статті як процес ефективної взаємодії студентів з

Як цитувати: Гуляєва, О.В. Милославська, О.В. Богдановський, С.О. (2023). Фактори соціально-психологічної адаптації до навчання в закладах вищої освіти в студентів з обмеженими можливостями здоров'я. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*, (75), 31-36. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2023-75-04>

In cites: Huliaieva, O.E., Myloslavska, O.E., Bohdanovskiy, S. (2023). Factors of social and psychological adaptation to education in institutions of higher education in students with limited health opportunities. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Psychology*, (75), 31-36. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2023-75-04>. [in Ukrainian].

© О.В. Гуляєва, О.В. Милославська, С.О. Богдановський, 2023; CC BY 4.0 license

обмеженими можливостями здоров'я з соціальним середовищем. За думкою дослідників (зокрема, Діково-Фаворська, 2011; Huliacieva, Gulyayeva, 2019) адаптація до навчання являє собою комплексну модель та передбачає наявність наступних компонентів: просторового компоненту (зовнішню адаптацію до середовища закладу), освітнього компоненту (залучення до навчального процесу) та соціально-психологічного компоненту (адаптацію до середовища одногрупників і викладачів). Складність та специфіка процесу адаптації обумовлена негативним впливом на нього інвалідизації студента. У зв'язку з чим адаптація до навчання відбувається за рахунок двох взаємопов'язаних процесів – пристосування до зовнішніх умов і шляхом прояву активності з метою подолання власної хвороби (Камінська, 2012).

Аналіз досвіду європейських країн свідчить про те, що оптимізація та вдосконалення зовнішніх умов (просторового компоненту) не вирішує проблеми адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я. За думкою Сердюк (Сердюк, 2014) на перший план виходять соціально-психологічні особливості студентів цієї категорії, серед яких провідна роль відводиться психологічним ресурсам, що забезпечують успішність адаптації. Сучасні дослідження української вибірки (Гуляєва, Милославська, Богдановський, 2022) визначають в якості таких ресурсів мотиви навчання, положення в системі міжособистісних стосунків, активну позицію щодо відповідальності, витривалість, готовність до самовдосконалення, вміння адекватно сприймати та аналізувати ситуацію. Оптимальним для соціально-психологічної адаптації студентів з інвалідністю є стабільний емоційний стан, що досягається завдяки позитивному ставленню до інших, орієнтації на соціальне оточення, продуктивної комунікації тощо.

Процес підготовки майбутніх фахівців з обмеженими можливостями здоров'я в умовах сучасної освіти зумовлений багатьма чинниками, серед яких досить істотним є мотивація навчання студентів з обмеженими можливостями здоров'я, адже вона впливає на формування рівня професійних компетенцій та проходження успішної адаптації.

Мета емпіричного дослідження: визначити факторну структуру соціально-психологічної адаптації у студентів з обмеженими можливостями здоров'я.

Було висунуто наступне припущення, що успішність адаптації до навчання у закладах вищої освіти студентів з обмеженими можливостями здоров'я обумовлюється розвиненістю соціально-психологічної сфери та внутрішньої мотивації навчання.

Методи дослідження. Для вимірювання рівня адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я було використано шкалу «Адаптація» методики «Соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса та Р. Даймонда. Оскільки показники за цією шкалою вказують на адаптованість-дезадапованість студентів, це дозволило нам виділити дві групи досліджуваних – адаптованих і дезадапованих студентів до навчання у закладах вищої освіти.

Для діагностики особливостей організації знань у студентів щодо системи суспільних відносин, соціуму та

міжособистісної взаємодії використовувалась методика «Діагностика комунікативної соціальної компетентності» Н. Фетіскіна, В. Козлова, Г. Мануйлова. Методика дозволяє виділити 7 особистісних факторів: фактор А «Товариськість»; фактор В «Логічне мислення»; фактор С «Емоційна стійкість»; фактор Д «Життєрадісність»; фактор К «Прагнення допомоги»; фактор М «Незалежність»; фактор Н «Організованість». Рівнева оцінка варіюється в наступних межах: 16-20 балів – максимальний рівень; 13-15 балів – переважає вираженість фактору; 8-12 балів – середній рівень; 5-7 балів – низький рівень.

Для виявлення перешкод у встановлення емоційних контактів студентів з обмеженими можливостями здоров'я з іншими було використано методика «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» В. Бойка. Рівнева оцінка показників: 6-8 балів – наявність деяких проблем в спілкуванні; 9-12 – складність взаємодії через наявність бар'єрів; 13 і більше – неможливість встановлювати контакти з іншими людьми.

Для визначення провідних мотиваторів особистості, що допомагають самореалізовуватися студентам, використовувалась методика «Діагностика мотиваторів соціально-психологічної активності особистості» Н. Фетіскіна, В. Козлова, Г. Мануйлова. Дана методика дозволяє визначити три головні потреби-мотиватори, які формуються навколишнім соціальним середовищем і життєвим досвідом людини та спонукають її до активності: «Прагнення до успіху», «Прагнення до влади» та «Тенденція до афіліації». Про рівень вираженості шкал свідчать наступні показники: 19-25 балів – високий рівень; 8-18 – середній рівень; до 7 балів – низький рівень.

З метою дослідження мотивації навчальної діяльності студентів з обмеженими можливостями здоров'я використовувалась методика «Мотивація навчання в вузі» Т. Ільїної. Дана методика дозволяє визначити один із трьох основних мотивів навчання у закладі вищої освіти: «Отримання знань»; «Оволодіння професією» та «Отримання диплому». Максимальні показники для шкали «Отримання знань» становить 12,6 балів; для шкали «Оволодіння професією» - 10 балів; для шкали «Отримання диплому» - 10 балів.

Статистична обробка даних включала в себе порівняльний аналіз (використовувався U-критерій Манна-Уїтні), факторний аналіз (метод головних компонентів варімакс із нормалізацією Кайзера).

Вибірку склали 60 студентів, які мають I, II та III групи інвалідності, а також студенти з інвалідністю віком до 18 років. Вік учасників дослідження – 17-22 роки. Серед них 49 представників чоловічої статі (81,67%) та 11 жіночої (18,33%).

За результатами шкали «Адаптація» методики «Соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса та Р. Даймонда досліджувані були поділені на дві групи – «адаповані» та «дезадаповані» по 30 осіб (по 50%) в кожній групі.

Результати дослідження. Середні показники вираженості шкал по вибіркам за методикою «Діагностика комунікативної соціальної компетентності» представлені на рисунку 1. Як й очікувалося, в групі

адаптованих студентів показники за факторами А, В, С, D, М, Н є більш високими порівняно з показниками групи дезадаптованих студентів. Лише показник

фактору К «Прагнення допомоги» в групі дезадаптованих студентів більший порівняно з показником в адаптованих студентів.

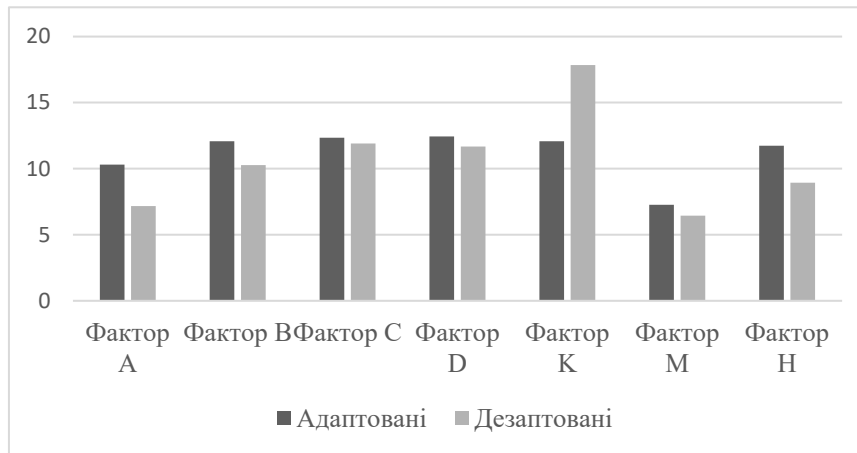

Рис. 1. Показники соціальної комунікативної компетентності/**Fig. 1.** Indicators of social communicative competence

Зауважимо, що в групі адаптованих студентів майже всі показники соціальної комунікативної компетентності знаходяться на середньому рівні, окрім показника фактору К «Прагнення допомоги» (16,066), що відповідає максимальному рівню та показника фактору М «Незалежність» (7,266) – мінімальному рівню. У групі дезадаптованих студентів показник фактору К «Прагнення допомоги» (17,833) та показник фактору А «Товариськість» відповідає максимальному рівню, а показник фактору М «Незалежність» (6,433) – мінімальному рівню. Інші показники соціальної комунікативної компетентності знаходяться в межах середнього рівня.

За результатами порівняльного аналізу статистично значущі відмінності виявлені за наступними факторами: фактор А «Товариськість» ($p \leq 0,01$); фактор В «Логічне мислення» ($p \leq 0,05$); фактор К «Прагнення допомоги» ($p \leq 0,05$) та фактор Н «Організованість» ($p \leq 0,05$). Адаптовані студенти з обмеженими можливостями здоров'я більш товариські, легкі у спілкуванні та відкриті до нього. Вони здатні встановлювати та підтримувати контакти з іншими членами суспільства на основі обізнаності та розуміння того, що відбувається навколо, зацікавленості в спілкуванні, вмінням правильно вибудовувати діалоги відповідно зі своєю соціальною роллю та управляти різними ситуаціями в процесі взаємодії. Необхідно зауважити, що соціально-комунікативна компетентність формується в соціумі та є результатом освіти, а отже, процес міжособистісної взаємодії адаптованих студентів з обмеженими можливостями здоров'я ґрунтується на осмисленні свого життя та використанні навичок спілкування для досягнення певного результату.

Конструктивність взаємодії студентів у процесі навчання багато в чому залежить від вміння долати різного роду труднощі, зокрема, емоційних бар'єрів у спілкуванні. Результати методики «Діагностика емоційних бар'єрів у міжособистісному спілкуванні» (8,8 – у адаптованих студентів, 9,2 – у дезадаптованих студентів) вказують на те, що наявність емоційних бар'єрів під час міжособистісного спілкування є

поширеним явищем серед студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Суттєвою емоційною перешкодою в таких студентів виступає емоційна ригідність, тобто сповільнення, в'язкість емоційних переживань, схильність до тривалого переживання негативних почуттів. Емоційні бар'єри гальмують формування соціальних контактів в навчальному середовищі і в кінцевому результаті негативно впливають на процес адаптації. Статистично значущих відмінностей між двома групами досліджуваних не було встановлено. Відмітимо, бар'єри – це психічний стан, який проявляється в пасивності студента та посиленні негативних переживань і установок, що перешкоджають виконанню ним певних дій.

З точки зору діяльнісного підходу, похідним моментом активності є виникнення потреб будь-якого рівня, яка переходить у мотив і стає бажанням, що сформувався в свідомості. Щоб задовольнити свою потребу та досягнути поставленої мети, особистість обирає певну модель дій, активності. За результатами методики «Діагностика мотиваторів соціально-психологічної активності особистості» були встановлені середні показники вираженості шкал, що зображені на рисунку 2.

Зауважимо, що найбільш вираженою потребою-мотиватором є тенденція до афіліації. Студенти з обмеженими можливостями здоров'я прагнуть бути в колективі інших людей, потребують створення теплих, довірливих, емоційно значущих відносин у групі, визнання власної цінності оточуючими. Саме спілкування з іншими, позитивне ставлення та прийняття її є тією самою потребою-мотиватором соціально-психологічної активності студентів з обмеженими можливостями здоров'я.

Статистично значущі відмінності між двома групами досліджуваних виявлені за шкалами «Досягнення до успіху» ($p \leq 0,01$) та «Прагнення до влади» ($p \leq 0,01$). Необхідно наголосити, що в адаптованих студентів з обмеженими можливостями здоров'я на відміну від дезадаптованих студентів спостерігається позитивна динаміка в активності. Вона проявляється в тому, що їх

цілепокладання в процесі навчання все ж таки орієнтоване на професійне зростання та успіх, а не тільки на розширення кола спілкування. Отже, активність адаптованих студентів характеризується більш зрілими формами. У змістовному плані це

виражається в прагненні таких студентів до отримання в майбутньому «високої» посади в організації, влади (керівництва іншими), бажання бути першим у колективі (принаймні бути в перших рядках), здатністю приймати виклики та відповідати їм.

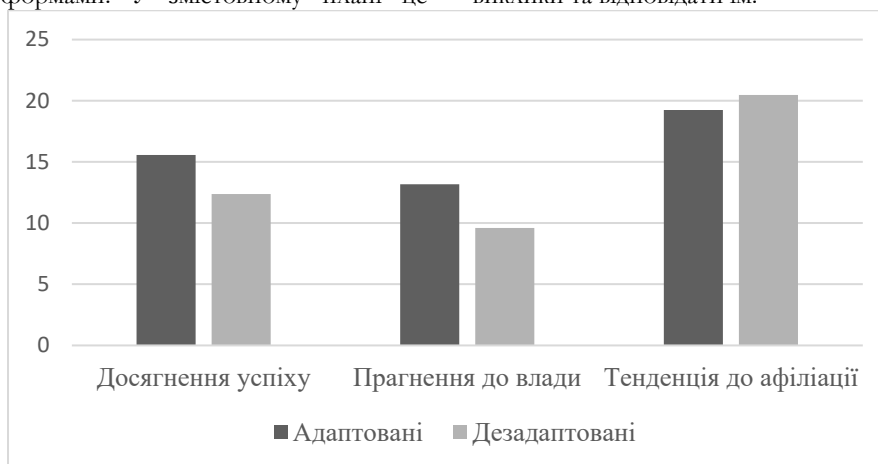

Рис. 2. Показники мотиваторів соціально-психологічної активності/**Fig. 2.** Indicators of motivators of social and psychological activity

За результатами методики «Мотивація навчання у вузі», представленими на рисунку 3, був визначений домінуючий мотив навчання в групах адаптованих і неадаптованих студентів з обмеженими можливостями здоров'я. Найбільшу кількість балів у досліджуваних обох груп отримала шкала «Отримання диплому» (7,866 – у

адаптованих студентів; 8,166 – у неадаптованих студентів). Другим значущим мотивом навчання виявився мотив «Оволодіння професією» (6,766 та 6,733 відповідно) і останнім мотивом навчання у вищих навчальних закладах осіб з обмеженими можливостями здоров'я діагностовано мотив «Отримання знань» (5,7 і 6,1 відповідно).

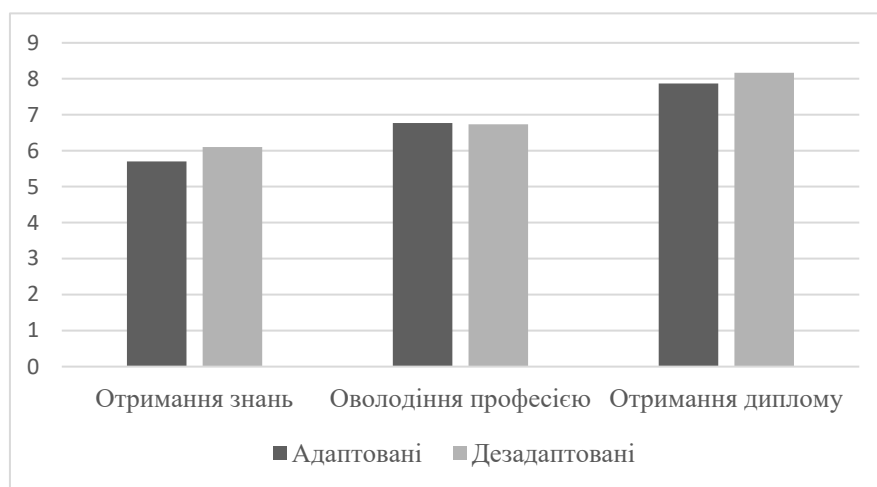

Рис. 3. Показники мотивації навчання у закладі вищої освіти/**Fig. 3.** Indicators of motivation to study at a higher education institution

За результатами порівняльного аналізу статистично значущих відмінностей у мотивації навчання в закладах вищої освіти студентів обох досліджуваних груп не виявлено. Мотив, що пов'язаний з отриманням диплому про вищу освіту, є найбільш вагомим для студентів цієї категорії та вказує на зовнішні, соціальні мотиви їхньої навчальної діяльності. При обранні майбутньої професії вони керуються не власними здібностями, уявленнями про свій розумовий та фізичний розвиток, привабливістю майбутньої професії, наскільки вона дає їм можливість реалізувати свій потенціал, а утилітарними мотивами – престижністю вищого закладу, диплому, професії, легкістю у навчанні, гарантованою державою соціальною допомогою з боку навчального закладу та факультету. Отже, смислотворюючий мотив, який

визначає загальну спрямованість навчання адаптованих та дезадаптованих студентів з обмеженими можливостями здоров'я змістовно не пов'язаний з цілями навчання, носить переважно формальний характер та орієнтований на завершення ними навчання у вищій й отримання диплому. Інтелектуально-пізнавальні мотиви, що виражаються в прагненні до знань та оволодіння майбутньою професією не до кінця усвідомлюються студентами з обмеженими можливостями здоров'я.

За результатами факторного аналізу в кожній групі досліджуваних були визначені по 4 фактори. У групі **адаптованих студентів** з обмеженими можливостями здоров'я до першого біполярного фактору соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими

можливостями здоров'я увійшли наступні шкали: «Тверезість, мовчазливість» (-0,766), «Афіліація» (0,607), «Емоційні бар'єри» (0,666). Даний фактор складається з комунікативно-особистісного потенціалу досліджуваних – відкритість у стосунках, готовність до співпраці, здатність до колективної взаємодії, соціальної перцепції та соціальної адаптації. Комунікативно-особистісний потенціал являє собою стрижень соціального інтелекту, визначає його специфіку. Даний фактор отримав назву «Соціальний інтелект».

Другий біполярний фактор соціально-психологічної адаптації досліджуваних цієї групи складається з наступних шкал: «Незалежність» (0,486), «Отримання знань» (-0,434), «Досягнення успіху» (0,786), «Прагнення до влади» (-0,791). Почуття незалежності, орієнтація на себе та свою значущість зумовлюється прагненням до успіху, але при цьому не є важливим отримувати знання та прагнути визнання. Це пояснюється тим, що у студентів з обмеженими можливостями здоров'я наявна «ілюзія досягнення» при якій вони несвідомо псевдорационалізують свої успіхи задля збереження власного позитивного уявлення про себе. Цей фактор отримав назву «Псевдорационалізація».

До третього біполярного фактору соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я увійшли наступні шкали: «Логічне мислення» (-0,902), «Отримання диплому» (0,693), «Афіліація» (0,469). Відсутність справжніх соціально-професійних мотивів навчання, що впливають на професійне становлення студентів, не здатність або не бажання орієнтуватися в складних питаннях, що потребують обґрунтованих суджень і використання знань у професійно-навчальних ситуаціях, спонукають шукати підтримки в інших учасників освітнього процесу. Даний фактор отримав назву «Соціальна підтримка».

До четвертого біполярного фактору соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я увійшли наступні шкали: «Товариськість» (0,837), «Прагнення до допомоги» (0,568), «Незалежність» (-0,449). Достатній рівень комунікативних якостей та відкритість до спілкування зумовлюється прагненням пошуку допомоги, наслідуванням правил інших, підтримкою групової думки, бажанням не виділятися серед інших, бути «як всі». Фактор отримав назву «Конформність».

У групі дезадаптованих студентів з обмеженими можливостями здоров'я перший уніполярний фактор соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я становив такі шкали: «Товариськість» (0,692), «Життєрадісність» (0,734), «Отримання знань» (0,702). Студенти характеризуються відкритістю, прагненням навчатися та отримувати знання, проявляють бажання робити все лише найкращим чином, орієнтуються на високі результати та досягнення. Але по мірі зростання надмірних вимог до себе суттєво знижується гнучкість поведінки, прийняття себе, що негативно впливає на процес адаптації цієї категорії студентів. Даний фактор отримав назву «Перфекціонізм».

До другого біполярного фактору соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими

можливостями здоров'я увійшли наступні шкали: «Емоційна стабільність» (0,863), «Прагнення до допомоги» (-0,429), «Отримання диплому» (0,712). Студенти демонструють емоційний спокій, відсутність хвилювання через навчальну діяльність, орієнтацію на закінчення навчального закладу та бажання, якомога швидше, отримати диплом, не зацікавленість в допомозі та раціональному вирішенні проблем. Це фактор отримав назву «Байдужість до навчання».

Третій біполярний фактор соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я представлений наступними шкалами: «Прагнення до допомоги» (0,681), «Організованість» (-0,738), «Емоційні бар'єри» (0,736). Невміння розподіляти власний час, наявність емоційних бар'єрів, що характеризуються невідповідно проявляти емоції та застряганням студентів цієї категорії в емоційних переживаннях. Даний фактор отримав назву «Соціальна пасивність».

До четвертого біполярного фактору соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я увійшли наступні шкали: «Незалежність» (0,809), «Досягнення успіху» (-0,650). Відчуття незалежності, орієнтація на себе та не бажання досягати успіху свідчать про те, що студенти з обмеженими можливостями здоров'я замінюють реальне досягнення успіху ілюзією її досягнення. Фактор отримав назву «Фантазія успіху».

Отже, факторна структура соціально-психологічної адаптації студентів з обмеженими можливостями здоров'я являє собою адекватно розвинений особистісно-комунікативний потенціал, асимілятивне пристосування до навчальної групи з метою подолання екзистенційних потреб та специфічність прояву активності, спрямованої на підтримку Я-концептуальної цілісності. Досить важливим виявився той факт, що навіть в адаптованих студентів мотиви навчання змістовно не пов'язані з цілями навчання, носять переважно формальний характер та спрямовані на завершення ними навчання у вищій й отримання диплому. В професійному майбутньому такі студенти не реалізують себе, демонструють соціальну пасивність та розраховують на державну допомогу у вигляді соціальних виплат.

Перспективно подальшого дослідження може бути вивчення чинників соціальної активності молоді з інвалідністю в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

- Дікова-Фаворська О.М. Соціологічні підходи до вивчення проблеми соціального виключення людей з особливими потребами. *Український соціум*. 2011. № 3 (38). С.53-66. <https://doi.org/10.15407/socium2011.04.053>
- Гуляєва О.В., Милославська О.В., Богдановський С.О. Взаємозв'язок особистісних особливостей та соціально-психологічної адаптації студентів з інвалідністю. *Адаптаційні можливості дітей та молоді: збірник наукових праць XIV Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 205 річчю зі дня заснування Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»* (Одеса, 15-16 вересня, 2022). Одеса, 2022. С. 36 – 40. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/15854/1/>

O.%20V.%20Gulyaeva%2C%20O.%20V.%20Myloslavka
%2C%20S.%20O.%20Bogdanovskiy%202022.pdf

Гуляєва О.В., Милославська О.В., Богдановський С.О. Мотивація навчальної діяльності студентів з інвалідністю в інклюзивному освітньому середовищі. *Всеукраїнська науково-практична конференція з нагоди 50-річчя від початку підготовки психологів у Харківському Університеті*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 8-9 грудня, 2022). Харків, 2022. С. 58-62. <https://psychology.karazin.ua/news2023/12042023/Zbyrka.pdf#page=58>

Камінська О. В. Особливості адаптації студентів з особливими потребами до умов навчання у ВНЗ. *Актуальні проблеми*

навчання та виховання людей з особливими потребами. 2012. № 9. С. 75-84. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2012_9_10

Сердюк Л.З. Психологічні особливості студентів з інвалідністю. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2014. № 11 (13). С. 138-151. <https://ap.uu.edu.ua/upload/publicationpdf/88e1d6ffeb23d8d40e8e45a47a1647e5.pdf>

Huliaieva O., Gulyaeva Y. To the problem of psychological adaptation of the students with disabilities to study an the higher educational establishment. *The Journal of V. N. Karaz'in Kharkiv National University. A Series of «Psychology»*. 2019. (67). С. 53-56. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2019-67-07>

O. HULIAIEVA (Olena Huliaieva)

PhD in Psychology,

Associate Professor of the Department of Applied Psychology,

V. N. Karaz'in Kharkiv National University, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-6134-3726>

E-mail: elenagulyaeva12@gmail.com

O. MYLOSLAVSKA (Olena Myloslavska),

PhD in Psychology, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Applied Psychology,

V. N. Karaz'in Kharkiv National University, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0003-0351-8182>

E-mail: myloslavskaa@gmail.com

S. BOHDANOVSKIY (Serhii Bohdanovskiy)

Postgraduate student of the Department of Applied Psychology,

Lecturer of Department of Applied Psychology,

V.N. Karaz'in Kharkiv National University, Ukraine.

<https://orcid.org/0009-0001-6341-6279>

E-mail: bohdanovskiy@karazin.ua

FACTORS OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ADAPTATION TO EDUCATION IN INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION IN STUDENTS WITH LIMITED HEALTH OPPORTUNITIES

The article presents the results of a study devoted to the description of the socio-psychological characteristics of students with disabilities, which influence the success of adaptation to learning in higher education institutions, and also establishes the factor structure of socio-psychological adaptation to learning of students in this category. Two groups of subjects were compared: adapted and less adapted students. As a result of the study, it was found that adapted students with disabilities are characterized by developed social and communicative competencies, orientation towards professional growth and a career in the future against the backdrop of a significant decrease in intellectual and cognitive skills motives expressed in the desire for knowledge and mastery of a profession. Factor structure of socio-psychological adaptation of adapted students with disabilities represents an adequately developed personal-communicative potential, assimilative adaptation to the student group with the goal of overcoming existential needs and a specific manifestation of activity aimed at supporting self-conceptual integrity.

Key words: *socio-psychological adaptation, socio-communicative competencies, motives for learning, emotional barriers, students with disabilities.*

References

Dikova-Favorskaya, O. (2011). Sociological approaches to the study of the problem of social exclusion of people with special needs. *Ukrainian society*. 3 (38), 53-66. <https://doi.org/10.15407/socium2011.04.053> [in Ukrainian]

Huliaieva, O., Gulyaeva, Y. (2019). To the problem of psychological adaptation of the students with disabilities to study an the higher educational establishment. *The Journal of V. N. Karaz'in Kharkiv National University. A Series of «Psychology»*, (67), 53-56. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2019-67-07>

Huliaieva, O., Myloslavka, O., Bogdanovskiy, S. (2022). Motivation of educational activities of students with disabilities in an inclusive educational environment. *All-Ukrainian scientific and practical conference on the occasion of the 50th anniversary of the beginning of the training of psychologists at Kharkiv University*. Kharkiv, 58-62. <https://psychology.karazin.ua/news2023/12042023/Zbyrka.pdf#page=58> [in Ukrainian]

Huliaieva, O., Myloslavka, O., Bogdanovskiy, S., (2022). Relationship of personal characteristics and socio-psychological adaptation of students with disabilities. *Adaptive capabilities of children and youth: a collection of scientific works of the XIV International Scientific and Practical Conference, dedicated to the 205th anniversary of the founding of the State Institution «Southern Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushinsky»*. Odesa, pp. 36-40.

Kaminska, O. (2012). Peculiarities of adaptation of students with special needs to study conditions at universities. *Actual problems of education and upbringing of people with special needs*. Kyiv: «Ukraine» University, 9, pp. 75-84. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apnvlop_2012_9_10 [in Ukrainian]

Serdiuk, L. (2014). Psychological features of students with disabilities. *Actual problems of education and upbringing of people with special needs*. Kyiv: «Ukraine» University, 11 (13), pp. 138-151. <https://ap.uu.edu.ua/upload/publicationpdf/88e1d6ffeb23d8d40e8e45a47a1647e5.pdf> [in Ukrainian]

URL:<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/15854/1/O.%20V.%20Gulyaeva%2C%20O.%20V.%20Myloslavka%2C%20S.%20O.%20Bogdanovskiy%202022.pdf> [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 07.10.2023 (The article was received by the editors 07.10.2023)

Стаття рекомендована до друку 21.11.2023 (The article is recommended for printing 21.11.2023)